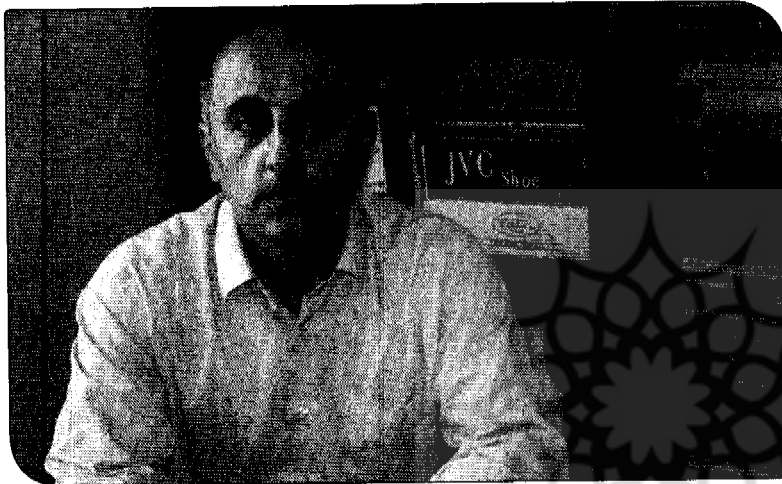

تحولات کردستان عراق پس از انتخابات

گفت و گو با احسان هوشمند

■ انتخابات اخیر عراق از ابعاد گوناگونی دارای اهمیت است، به نظر شما چه ویژگی‌هایی در انتخابات اخیر باید مورد توجه قرار بگیرد؟

□ انتخابات اخیر عراق از مهمترین تحولات عراق پس از سرنگونی صدام حسین است که در سال ۲۰۰۳ توسط نیروهای بیش از سی کشور و به رهبری ایالات متحده روی داد. دوره‌ای ۷ ساله در عراق طی شد تا پس از فرونشستن تدریجی هیجان‌های ناشی از اشغال عراق و سرنگونی صدام حسین، جامعه جنگ‌زده عراق بتواند بر بقایای ساختار نظام پیشین، طراحی نظامی متفاوت را در قالب انتخابات اخیر به نمایش بگذارد. شاید بتوان انتخابات اخیر عراق را نخستین گام جدی عراقی‌ها برای طراحی نظام متناسب با ساختار اجتماعی، سیاسی و فرهنگی کشورشان و موقعیت استراتژیک عراق تلقی کرد.

در این هفت ساله پس از اشغال عراق از سوی شاهد تشکیل احزاب و یا ائتلاف احزاب، گروه‌ها و شخصیت‌های سیاسی گوناگون بودیم و از دیگر سو دیو مخوف ترور در قالب گروه‌های مذهبی و وابستگان به حزب بعث، گروه بی‌شماری از مردم عراق را قربانی کرد. شکل‌گیری دولتی نه‌چندان مسلط بر اوضاع جاری و تدوین و تصویب قانون اساسی عراق از دیگر رخداد‌های این دوران بود. همچنین ورود آرام و حداقلی مرجع نامدار شیعیان جهان یعنی آیت‌الله سیستانی به عرصه سیاسی البته غیر اجرایی - کشور نیز از دیگر موارد تا پیش از انتخابات اخیر بود. نگرانی‌های تاریخی بخش زیادی از کردها و شیعیان عراقی از تکرار تسلط عرب‌های سنی و بعضی‌ها بر ساختار سیاسی کشور موجب شده بود در این هشت سال، فرقه،

کردها و شیعیان عراقی با ایران، بر این جهت‌گیری تأثیر بسزایی داشت. به زبانی ساده عراق در حال تبدیل شدن به محل رقابت گسترده ایران و امریکا بود، هر چند در این خصوص نباید نقش دولت‌های عربی همچون عربستان را کم‌اهمیت دانست. این اوضاع و دیگر عوامل موجب شد تا انتخابات اخیر عراق اهمیت بی‌سابقه‌ای پیدا کند. عقب‌افتادن چند باره انتخابات عراق یکی از نشانه‌های اهمیت این دوره از انتخابات برای بازیگران سیاسی در عراق بود. ابتدا اقرار بود در ۱۶ فوریه ۲۰۱۰ انتخابات برگزار شود، اما به دلیل موانع پیش رو در تصویب قانون انتخابات در مجلس نمایندگان عراق، زمان برگزاری انتخابات به ۷ مارس موکول شد. در ۸ نوامبر ۲۰۰۹ مجلس نمایندگان عراق، قانون انتخابات را تصویب کرد، و طارق الهاشمی معاون رئیس‌جمهور، آن را و تو و به مجلس بازگرداند و در ۶ دسامبر ۲۰۰۹ پس از تفریاتی در قانون، از سوی مجلس نمایندگان تصویب شد.

قوم و قبیله جهت‌گیری رأی و انتخاب شهروندان را تعیین کند.

■ وضعیت کردها و شیعیان چگونه بود؟

□ نگاه نخبگان شیعه و کرد نیز تا حدودی معطوف به تهران بود. سابقه طولانی حضور رهبران احزاب و جریان‌های معارض کرد و شیعه عراقی در سال‌های متمادی در ایران و بهره‌مندی آنها از کمک‌های دولت جمهوری اسلامی از سوی و برخی پیوندهای تاریخی، فرهنگی و مذهبی میان

شاید بتوان انتخابات اخیر عراق را نخستین گام جدی عراقی‌ها برای طراحی نظام متناسب با ساختار اجتماعی، سیاسی و فرهنگی کشورشان و موقعیت استراتژیک عراق تلقی کرد

کمیسیون عالی مستقل انتخابات، نخستین بار روز ۲۱ اکتبر ۲۰۰۹ را برای ثبت نام فهرست‌ها تعیین کرد، این مهلت ۵ بار به تأخیر افتاد و سرانجام به ۱۶ نوامبر موکول شد. قرار بود تبلیغات انتخاباتی در ۷ فوریه ۲۰۱۰ آغاز شود، اما به دلیل مشکلات رد صلاحیت شدگان به اتهام عضویت در حزب بعث از سوی هیأت بازخواست و عدالت، ۵ روز به تأخیر افتاد. در ۸ ژانویه گذشته هیأت بازخواست و عدالت ۱۱ فهرست و بیش از ۵۰۰ نامزد را به اتهام عضویت در حزب بعث رد صلاحیت کرد، این امر موجب بروز بحران سیاسی در عراق شد و جهت حل و فصل این مشکل سازمان ملل متحد و

به جز در مورد اعراب سنی که با سرفهرستی یک شیعه سکولار، یعنی ایاد علاوی در انتخابات اعلام حضور کرده بودند و در کنار چند گروه کوچکتر متشکل از سنی‌ها، شیعیان عراق نیز در لوای دو فهرست در تبلیغات حاضر شدند. در این دو فهرست نیز برخی شخصیت‌های سنی قرار گرفته بودند و البته هیچ‌یک از فهرست‌ها با نام و عنوان شیمی یا دینی و مذهبی در فضای انتخابات حاضر نشده بودند. آیت‌الله سیستانی نیز از حمایت مستقیم از فهرست‌های شیعیان خودداری کرد. او که پیش از انتخابات بی‌طرفی خود را در مورد همه نامزدها اعلام کرده بود، در جریان انتخابات حتی از

دیدار با نوری مالکی نخست‌وزیر عراق در نجف خودداری کرد و او را به حضور نپذیرفت تا چنین دیداری به حمایت او از مالکی تعبیر نشود. این تصمیم آیت‌الله سیستانی با استقبال احزاب سیاسی و نامزدهای انتخاباتی روبه‌رو شد، کما اینکه این موضع‌گیری توانست از غلبه فضای فرقه‌گرایی بر انتخابات عراق جلوگیری کند.

■ در این انتخابات چند حزب حضور داشت؟

تنوع احزاب و گروه‌های سیاسی عراق در این انتخابات به قدری بود که گاهی حتی تشخیص دادن آنها از یکدیگر سخت می‌شد. البته در جریان تبلیغات انتخابات عراق این تنوع و تکثر حال و هوای خاصی به فضای سیاسی عراق بخشید. هر یک از فهرست‌ها و گروه‌های عمده در انتخابات اخیر نشانی از جامعه متکثر عراق بود. البته پیش از توجه به این فهرست‌ها باید تأکید کرد با توجه به نیاز اساسی عراقی‌ها به «تثبیت امنیت کامل در عراق»، «بازسازی اقتصادی»، «خروج نیروهای خارجی»، «حفظ تمامیت ارضی» و «وحدت ملی»، می‌توان انتخابات اخیر را مقدمه‌ای برای زایش گروه‌ها، احزاب و ائتلاف‌های تازه ارزیابی کرد. در انتخابات اخیر ۴ ائتلاف اصلی و در کنار آن چند ائتلاف کوچکتر به فعالیت پرداختند:

الف - ائتلاف العراقیه: ائتلاف العراقیه تحت رهبری ایاد علاوی سیاستمدار شیعه مذهب اما سکولار عراقی از بین گروه‌های سکولار شیعی و سنی تشکیل شد. شعار اصلی این ائتلاف مقابله با اشغال عراق توسط امریکا و دخالت‌های همسایگان بود. از دیگر چهره‌های سرشناس این ائتلاف طارق الهاشمی معاون رئیس جمهوری کنونی عراق و از اعراب سنی است که پیش از انتخابات تأکید کرده بود پست ریاست جمهوری باید به یک عرب برسد نه یک کرد. گروهی پیش از انتخابات از این گروه با نام ائتلاف مخالفان ایران نام می‌بردند.

فهرست العراقیه اگر چه رهبری شیعه مذهب دارد، ولی بیشتر از سکولارهای سنی مذهب تشکیل شده است. این ائتلاف شامل جریان دموکراتیک و فاق ملی به رهبری ایاد علاوی، جبهه گفت‌وگوی ملی به رهبری صالح مطلق و طارق الهاشمی معاون رئیس جمهور عراق است. رهبر این ائتلاف، ایاد علاوی در گذشته عضو حزب بعث بود، اما به دلیل اختلافاتی که با حزب پیدا کرده خارج از عراق رفت و به معارض حکومت وقت عراق تبدیل شد. جنجالی‌ترین

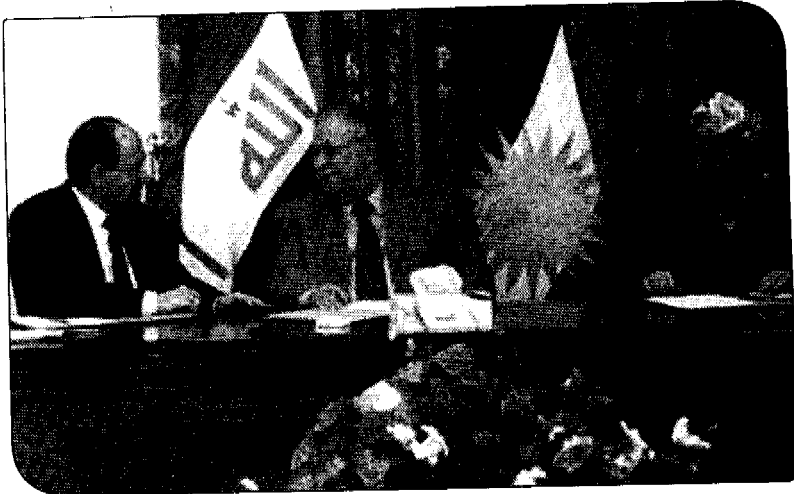

آمریکابه‌ریزنی با مقام‌های عراقی‌ها پرداختند. در ۳ فوریه ۲۰۱۰ هیأت تجدیدنظر وابسته به دادگاه عالی فدرال عراق تصمیم هیأت بازخواست و عدالت در خصوص رد صلاحیت چند فهرست را لغو کرد و بازخواست این فهرست‌ها را به پس از برگزاری انتخابات موکول کرد، این اقدام موجب اعتراض برخی از فهرست‌ها و جناح‌های سیاسی شد. این بحران هنگامی حل و فصل شد که هیأت تجدیدنظر راضی شد شکایت رسیده را مورد بررسی قرار دهد. در ۱۰ فوریه کمیسیون عالی مستقل انتخابات، اسامی ۶ هزار و ۱۷۲ نامزد انتخابات مجلس نمایندگان عراق را تصویب کرد و اعلام کرد در ۱۲ فوریه می‌تواند تبلیغات انتخاباتی خود را آغاز کند.

همه این اتفاقات نشان می‌داد انتخابات متفاوتی در پیش است. بر این موارد باید شکل‌گیری ائتلاف‌های انتخاباتی را هم افزود. در انتخابات فهرست‌های گوناگون و متفاوتی ظاهر شدند،

هیچ‌یک از ائتلاف‌های حاضر در صحنه رقابت انتخاباتی از شعار مذهب و نمادهای شیعه یا سنی‌گرایانه، برای تبلیغ استفاده نکرده و نوعی عقلانیت سیاسی و در نظر گرفتن منافع ملت عراق مانع از آن شد تا فرقه‌گرایی مذهبی بتواند در این انتخابات عرض اندامی داشته باشد، بنابراین انتخابات اخیر را می‌توان از منظری، پیروزی‌گرایش به منافع ملی بر فرقه‌گرایی مذهبی تلقی کرد

می‌شوند. از ترک‌ها و کردها گرفته تا عرب‌های سنی و شیعه. مستقل‌ها به رهبری حسین شهرستانی وزیر نفت، مجمع مستقل دانشگاهیان به رهبری علی‌الدباغ سخنگوی دولت و در میان جناح‌های اهل سنت، گروه‌هایی مانند فهرست ملی به رهبری حاج مهدی صالح‌الحسنی، رئیس پارلمان اسبق (مجمع قانونگذاری ملی)، جنبش قیام ملی خالد سعیدی یاور الدلیمی، از مؤسسان شورای بیداری وابسته به قبیله الدلیمی، برخی عشایر عرب، اتحاد اسلامی ترکمن به رهبری عباس البیاتی در این ائتلاف حضور دارند.

ج- ائتلاف ملی عراق: ائتلاف ملی عراق شامل

مجلس اعلای انقلاب اسلامی عراق به رهبری عمار حکیم و گروه مقتدی صدر و با حضور احمد چلبی است. این گروه‌ها ابراهیم جعفری نخست‌وزیر اسبق عراق را به عنوان نماینده اول خود و یار همبر ائتلاف برگزیده‌اند. این ائتلاف نسبت به دوره پیشین دچار بیشترین شکست شده است. مجلس اعلا که در این زمینه وضعیت بغرنج‌تری دارد. این حزب که از جمله قدیمی‌ترین گروه‌های معارض با صدام حسین بوده، حتی آرای کمتری از طرفداران صدر به دست آورد به نحوی که حدود ۲۵ کرسی را از آن خود کرده است و گروه صدر ۳۹ کرسی، از این رو قدرت آنها نسبت به دوره پیشین دچار افول بیشتری شده، از جمله نتایج قابل توجه این گروه که نسبت به دوره پیشین دچار نزول زیادی شده، می‌توان به استان کربلا اشاره کرد که شش کرسی از ده کرسی را از آن خود کرده‌اند. در استان شیعه‌نشین ذی‌قار هم نه کرسی از ۱۸ کرسی به این ائتلاف رسیده است، اما از ۶۸ کرسی پایتخت، تنها ۱۷ کرسی را به دست آورده‌اند. ائتلاف ملی عراق، احمد چلبی، سیاستمدار کهنه کار سکولار را با جریان صدر به رهبری مقتدی صدر و وحانی جوان و تندروی شیعه، در کنار هم قرار داده است. البته تضاد این ائتلاف به همین یک مورد ختم نمی‌شود. در دوره‌ای که ناامنی در عراق پیداد می‌کرد مجلس اعلای اسلامی عراق به رهبری خانواده حکیم به شدت با گروه صدری‌ها بر سر تسلط بر مناطق شیعه‌نشین جنوب عراق در رقابت بودند، رقابتی که حتی گاه به درگیری می‌انجامید. دیگر شخصیت برجسته این ائتلاف ابراهیم جعفری، نخست‌وزیر پیشین عراق است. جعفری که روزی همکار نزدیک نوری مالکی بود، به دلیل اختلاف بر سر ریاست حزب الدعوة اسلامی با مالکی تضاد

در انتخابات ۲۰۰۵ ریاست حزب اسلامی عراق را بر عهده داشت و یکی از ستون‌های جبهه توافق اهل سنت بود، اما بروز اختلاف در حزب اسلامی و جبهه توافق سبب شد طارق الهاشمی تابستان گذشته از رهبری حزب اسلامی کناره‌گیری کند و حزب تجدید را تشکیل داد.

ب- ائتلاف دولت قانون: گروهی به رهبری نوری مالکی ائتلافی تشکیل دادند که در آن طوایف و جریان‌های گوناگونی حضور داشتند. ائتلاف دولت قانون نامی است که این گروه‌ها بر خود نهادند. بدنه اصلی این ائتلاف را که شامل ۴۰ گروه سیاسی و شخصیت‌های مستقل است، حزب الدعوة اسلامی به ریاست نوری مالکی تشکیل می‌دهد. شخصیت‌های سکولار بارو حانیون از هر طایفه‌ای در این ائتلاف پیدا

شخصیت این ائتلاف صالح مطلق است. او که روابط نزدیکی با مجاهدین خلق در عراق دارد به اتهام طرفداری از افکار حزب بعث که در قانون اساسی عراق حزب فاشیست بعث نامیده شده، رد صلاحیت شد. حزب او، جبهه گفت‌وگو اجازه شرکت در انتخابات را داد و تنها شخصی که از این حزب رد صلاحیت شده خود صالح مطلق است. صالح مطلق که به مخالفت شدید با ایران شهرت دارد بارها خواستار استفاده از مجاهدین خلق به عنوان عامل بازدارنده به گفته او دخالت ایران در عراق شده است. مطلق مدعی است که دلیل رد صلاحیت او نه همفکری با حزب بعث، بلکه مخالفت تند و صریحش با دخالت‌های ایران در عراق است.

از جمله پیروزی‌های مهم این ائتلاف می‌توان به بغداد اشاره کرد که با دو کرسی کمتر از گروه مالکی ۲۴ کرسی را به دست آوردند. همچنین در استان کرکوک برخلاف پیش‌بینی‌های اولیه که انتظار می‌رفت کردها پیروزی چشمگیری به دست آورند عراقیه توانست نیمی از کرسی‌ها را از آن خود کرده و شش کرسی به دست آورد و حتی آرای بیشتری از ائتلاف هم‌پیمانی کردستان به دست آورد. در استان سنی‌نشین و غالباً ناآرام الانبار هم گروه علاوی ۱۱ کرسی از ۱۴ کرسی را کسب کرد. پیروزی چشمگیرترین گروه در استان نینوا با مرکزیت موصل بود که ۲۰ کرسی از ۳۱ کرسی را از آن خود کرد. لازم به یادآوری است که بخش عمده آرای عراقی‌های عرب دور از وطن نیز به سبب این گروه ریخته شد. فهرست عراقیه ۲۰ گروه و حزب را شامل می‌شود. طارق الهاشمی که به فهرست عراقیه پیوسته است

در بیشتر مناطق عراق و در
گفتمان گروه‌های سیاسی
گوناگون فعال در صحنه
سیاسی عراق، عام‌گرایی،
یعنی نگاه عراقی به مسائل
کشور، برجسته شده و
جانشین خاص‌گرایی، یعنی
گفتمان فرقه‌ای یا قومی شد
و شاید نتایج انتخابات منطقه
کرکوک نیز در راستای نگرانی
اهالی منطقه از بروز بی‌ثباتی
و ناامنی متعاقب خاص‌گرایی
و یا قوم و فرقه‌گرایی قابل
تحلیل باشد

پیدا کرده و اکنون در ائتلاف ملی عراق رودر روی معاون سابق خود قرار گرفته است. البته در این ائتلاف احزاب و شخصیت‌های دیگری هم حضور دارند از جمله شخصیت‌هایی از مناطق سنی نشین غرب عراق که بیشتر صبغه قبیله‌ای و عشایری دارند.

یکی از مهمترین مشخصه‌های ائتلاف ملی عراق را می‌توان نزدیکی زیاد بیشتر گروه‌های تشکیل دهنده این ائتلاف با ایران دانست. تابستان سال ۲۰۰۹ ائتلاف عراق یکپارچه فروپاشید و چند روز پیش از مرگ عبدالعزیز حکیم، رئیس فراکسیون ائتلاف عراق یکپارچه و رئیس مجلس اعلاى اسلامی، ائتلاف جدیدی با نام "ائتلاف ملی عراق" جایگزین ائتلاف عراق یکپارچه شد. ائتلاف ملی عراق، پیش از آنکه فهرست نهایی خود را برای انتخابات پارلمانی اعلام کند، رایزنی‌های جدی با نوری مالکی به منظور ارائه فهرست واحد انجام داد، اما برخی پیش شرط‌های مالکی نظیر باقی ماندن در پست نخست‌وزیری پس از پیروزی ائتلاف مشترک آنها، مانع از ائتلاف جناح‌های اصلی شیعه شد.

ائتلاف ملی عراق از ۳۰ گروه و حزب تشکیل می‌شود. مهمترین این احزاب شامل مجلس اعلاى اسلامی به رهبری عمار حکیم، جریان اصلاح ملی به رهبری ابراهیم جعفری، کنگره ملی عراق به ریاست احمد چلبی، گروه‌های وابسته به جناح صدر و برخی گروه‌های مهم اهل سنت نظیر شورای نجات الانبار به رهبری حمید فرحان‌الهایس، حزب ترکمن ایللی ریاض جمال امین و کنگره کل ملی کردهای فیلی محمد سعید توفیق‌النعمانی می‌شود. از جمله شرایط صدری‌ها، تسریع در خروج نیروهای اشغالگر به عنوان محور کار ائتلاف ملی عراق در پارلمان است. ریاست ائتلاف ملی عراق به عهده ابراهیم جعفری است.

د- گروه‌های کرد: برخلاف دوره پیشین که گروه‌های متعدد کرد با یک فهرست واحد در انتخابات شرکت کردند، این بار اختلافات درونی مانع از تداوم سنت پیشین شد و چندین گروه به‌طور مستقل وارد کارزار انتخاباتی شدند، مهمترین این گروه‌ها عبارتند از ائتلاف هم‌پیمانی کردستان که شامل اتحاد دو حزب قدرتمند و قدیمی کردها یعنی اتحادیه میهنی کردستان به رهبری جلال طالبانی و حزب دموکرات کردستان به رهبری مسعود بارزانی می‌شود، این ائتلاف که حرف

کارگزاران رژیم سابق در این انتخابات نه دشمنان کشور، بلکه تکنوکرات‌ها و نیروهای کارشناس عراقی تلقی شدند که در این روزهای خطیر باید به دلایلی چون دستیابی به آشتی ملی و نیز استفاده از توانشان برای حل مسائل جاری و سازندگی عراق مورد استفاده جامعه قرار گیرند

اول را در منطقه اقلیم کردستان می‌زند ۴۳ کرسی به دست آورد. مهمترین پیروزی این ائتلاف در استان دهوک رخ داد که نه کرسی از ده کرسی را به دست آوردند.

فهرست دوم که در شامل حزب گوران (تغییر) است، رهبر این جریان نوشیروان مصطفی نام دارد. وی که معاون پیشین طالبانی در حزب اتحادیه میهنی است در انتقاد از سیاست‌های دو حزب عمده کرد، دست به تأسیس جریان «ونه حزب» گوران زد. در انتخابات پارلمانی سال گذشته در کردستان این جریان توانست نزدیک به ۲۴ درصد آرا را از آن خود کند و انتظار می‌رفت این روند رو به رشد آنها در جذب کردها در انتخابات اخیر هم تداوم یابد، اما در عمل این گونه نشد. گوران هشت کرسی از انتخابات اخیر عراق را از آن خود کرده است. بهترین نتیجه گوران در استان سلیمانیه رخ داد که شش کرسی از ۱۷ کرسی را تصاحب کرد. حزب جماعت اسلامی کردستان به رهبری علی باپیر سومین فهرست انتخاباتی کردها بود که

توانسته چهار کرسی به خود اختصاص دهد. این حزب ظاهرآ به جمهوری اسلامی ایران نزدیک است. حزب اتحاد اسلامی کردستان با ریاست محمد بهاء‌الدین هم با کسب سه کرسی، آخرین فهرست کردی دارای کرسی در انتخابات ۲۰۱۰ عراق است. این حزب که اسلامگرا و میانه‌رو به‌شمار می‌آید به اخوان المسلمین مصر نزدیک است. برخی ائتلاف‌های کوچکتر نیز به همراه اقلیت‌های دینی و مذهبی در انتخابات اخیر کرسی‌هایی را به خود اختصاص دادند. در خصوص وضعیت این جریان‌های کردی نیز به صورت تفصیلی سخن خواهیم گفت.

درباره زنان لازم است اشاره شود تعریف سهم ۲۵ درصدی برای زنان عراقی یعنی دسترسی به حداقل ۸۱ کرسی از میان ۳۲۵ کرسی مجلس نیز بر تازگی این انتخابات افزوده بود.

■ نخستین نتایج انتخابات اخیر چه بود و

ارزیابی شما در آن چیست؟

□ نگاهی به نتایج اعلام شده انتخابات نشانگر شکل‌گیری وضعیت نوینی در عراق است، اول آن که هیچ‌یک از ائتلاف‌های حاضر در صحنه رقابت انتخاباتی از شعائر مذهبی و نمادهای شیعه یا سنی گریانه، برای تبلیغ استفاده نکرده و نوعی عقلانیت سیاسی و در نظر گرفتن منافع ملت عراق مانع از آن شد تا فرقه‌گرایی مذهبی بتواند در این انتخابات عرض اندامی داشته باشد، بنابراین انتخابات اخیر را می‌توان از منظری، پیروزی گرایش به منافع ملی بر فرقه‌گرایی مذهبی تلقی کرد. رویکرد عقلایی آیت‌الله سیستانی در عدم دخالت به نفع یا علیه جریان‌های حاضر در انتخابات بر تعمیق این روند افزود.

ضمن آن که در رقابت‌های انتخاباتی، عراق و عراقی‌جانشین سنی و شیعه و فرقه‌گرایی مذهبی شده و از این طریق نگرانی‌ها و دغدغه جریان‌های حاضر، سمت و سوی عام‌تری یافته و گفت‌وگو غالب جریان‌های مطرح متوجه حل مسائل و مشکلات کل جامعه ملی یعنی عراق شده، به صورت ضمنی نگرانی افکار عمومی عراق در خصوص سرنوشت کشور و زمزمه‌هایی که گاه و بگاه درباره تجزیه عراق مطرح می‌شود را منعکس کند.

در بیشتر مناطق عراق و در گفت‌وگوهای سیاسی گوناگون فعال در صحنه سیاسی عراق، عام‌گرایی، یعنی نگاه عراقی به مسائل کشور، برجسته شده و جانشین خاص‌گرایی، یعنی گفت‌وگو فرقه‌ای یا قومی شد و شاید نتایج انتخابات منطقه کرکوک نیز در راستای نگرانی اهالی منطقه از بروز بی‌ثباتی و ناامنی متعاقب خاص‌گرایی و یا قوم و فرقه‌گرایی قابل تحلیل باشد. ماده ۱۴۰، شیوه تعیین وضعیت کرکوک برای قرار گرفتن در حوزه دولت اقلیم کردستان یا دولت مرکزی را تعیین کرده و البته این مسئله یکی از مسائل بفرنج روابط دولت اقلیم با بغداد است. اما نتایج انتخابات نشان داد نیمی از رای دهندگان کرکوک برای به‌ائلاف همراه علاوی یعنی العراقیه، فعلا ماندن در چارچوب وضع موجود را بر تغییر شرایط کرکوک ترجیح می‌دهند. این آرا نه به گروه جعفری یا نوری مالکی، بلکه به جریان ایداعلاوی داده شد و یکی از نتایج شگفت‌انگیز این انتخابات در کرکوک رقم می‌خورد.

■ برخی از مطالبات خارجی از تأثیر فضای ایران بر انتخابات عراق سخن می‌گویند نظر شما چیست؟

□ تأثیر اوضاع ایران را به شکل‌های گوناگون می‌توان در نتایج انتخابات اخیر و به روشنی ملاحظه کرد. به دلایلی چون پیوندهای فرهنگی و مذهبی، مردم عراق رویدادهای ایران را تعقیب می‌کنند. گذشته از تأثیر جنبش سبز در شمال عراق، رای کم روحانیون در انتخابات اخیر عراق و در کل عراق و نیز تضعیف آرای گروه حکیم و مالکی می‌تواند تا حدودی نتیجه رویدادها و درگیری‌های پس از انتخابات ایران ارزیابی شود. ناتوانی دولت در مدیریت مدبرانه و قانونمند حوادث پس از انتخابات در ایران و برخورد خشن و گسترده با مردم معترض (برای نمونه کهریزک) و انعکاس گسترده مسائل ایران در رسانه‌های جهان و ویژه رسانه‌های عربی موجب وارد شدن خدشه به آرای گروه‌های

نتیجه انتخابات اخیر باید خود را در دولت آتی عراق به نمایش بگذارد. هرگونه تعلل در این زمینه یا بی‌تدبیری و انحصارگری مذهبی، فرقه‌ای و سیاسی می‌تواند عراق را به سوی یک جنگ داخلی تمام‌عیار، حتی با حضور نیروهای خارجی بکشاند. توجه به پایگاه اجتماعی بعضی‌ها و نیز اهل سنت عرب عراقی در معادلات سیاسی می‌تواند زمینه‌ساز بازگشت تفاهم ملی در عراق باشد

نزدیک به جمهوری اسلامی شد. (۱۱)

همچنین یکی دیگر از نموده‌های رفتار عقلایی در انتخابات اخیر عراق، در چارچوب منافع عراقی‌ها و شاید در تعارض با منافع ملی ایران، انتخاب برخی وابستگان سابق به بعضی‌ها باشد. کارگزاران رژیم سابق در این انتخابات نه دشمنان کشور، بلکه تکنوکرات‌ها و نیروهای کارشناس عراقی تلقی شدند که در این روزهای خطیر باید به دلایلی چون دستیابی به آشتی ملی و نیز استفاده از توانشان برای حل مسائل جاری و سازندگی عراق مورد استفاده جامعه قرار گیرند. این کارگزاران نباید اعدام شوند یا به زندان و حبس گرفتار شوند. برجسته‌ترین نمونه این سیاست انتخاباتی در عراق، نامزدی و سپس پیروزی خود «ایاد علاوی» است که از کادرهای قدیمی حزب بعث عراق بوده و تاکنون از سیاست بهره‌گیری از کادرهای ورزیده حزب بعث عراق در زمان صدام حسین دفاع کرده است.

نتایج انتخابات عراق همچنین تأکید مجددی است بر ویژگی متکثر جامعه عراق. عراق را نمی‌توان تنها با رأی و نظریه فرقه‌یسا جریان و مذهب اداره کرد. تنوع احزاب سیاسی از اسلامی سنی‌گرا تا شیعه، یزیدی، آشوری، کرد، ترکمن، عرب، بعضی و... نشان از این تکثر و پیچیدگی دارد. کم‌اینکه انتخابات اخیر عراق یک ویژگی مشترک با نخستین انتخابات تاریخ عراق در سال ۱۹۲۴ و پس از تشکیل کشور عراق داشت؛ در هر دوی این انتخابات نیروهای خارجی در عراق مستقر بودند. در ۱۹۲۴ نیروهای بریتانیا و در سال

۲۰۱۰ بیش از ۳۰۰ هزار نفر نیروهای امریکایی و سایر دولت‌های غربی در عراق حضور داشتند. رأی به علاوی و گروهش نیز تأکید مجددی بود بر نظر افکار عمومی درباره لزوم خروج نیروهای اشغالگر از عراق. یکی از مهمترین شعارهای ائتلاف العراقیه تأکید بر لزوم خروج اشغالگران عراق به رهبری امریکاست.

نتیجه انتخابات اخیر باید خود را در دولت آتی عراق به نمایش بگذارد. هرگونه تعلل در این زمینه یا بی‌تدبیری و انحصارگری مذهبی، فرقه‌ای و سیاسی می‌تواند عراق را به سوی یک جنگ داخلی تمام‌عیار، حتی با حضور نیروهای خارجی بکشاند. توجه به پایگاه اجتماعی بعضی‌ها و نیز اهل سنت عرب عراقی در معادلات سیاسی می‌تواند زمینه‌ساز بازگشت تفاهم ملی در عراق باشد.

■ ارزیابی شما از شرایط کردستان عراق چیست؟

□ اوضاع شمال عراق یعنی کردستان عراق در عین حال که متأثر از اوضاع کلی کشور عراق است، فاکتورهای منطقه‌ای خاص خویش را نیز داراست. می‌دانیم که کشور عراق کنونی از ویرانه‌های سابق عثمانی سر بر آورد. پس از شکست عثمانی در جنگ اول جهانی این کشور توسط دولت‌های پیروز تجزیه شد. عراق یکی از کشورهایی است که پس از تجزیه عثمانی تأسیس شد. در ابتدای تأسیس عثمانی قرار بود کردهای عثمانی خود به صورت مستقل دولتی داشته باشند، اما با تحلیل عوامل بریتانیا در ارتباط با قدرت گرفتن شیعیان عرب در عراق کنونی و نگرانی از غالب شدن جمعیت شیعیان بر سنی‌ها و البته مقاومت جامعه شیعه عراق در برابر نفوذ بریتانیا در عراق یکباره حمایت بریتانیا از کردهای عراقی به حمایت از دولت عراق تبدیل شد. فیصل به قدرت رسید تا با حضور کردها و عرب‌های سنی امکان قدرت گرفتن و اکثریت یافتن شیعیان در عراق از بین برود. به تدریج قیام‌های کردی سرکوب شد. بارزانی‌ها و شیخ محمود به دلیل این سیاست جدید بریتانیا با ناکامی روبه‌رو شدند. باید تأکید کرد عمر دولت عراق کمتر از عمر جریان‌های کردی عراقی است، البته در کردستان عراق این ناکامی‌ها موجب نشد تا جریانی‌های کردی دست از مبارزه بردارند. در سال ۱۹۴۶ حزب دموکرات کردستان عراق تشکیل شد و ملامصطفی بارزانی به رهبری آن برگزیده شد. مهاجرت بارزانی به شوروی و حضور یازده‌ساله بارزانی در شوروی

موجب شد در این سال‌ها حزب بدون ملامصطفی به فعالیت خود ادامه دهد. با کودتای عبدالکریم قاسم در عراق و نیرو گرفتن کمونیست‌های عراقی، ملامصطفی در سال ۱۹۵۸ به عراق بازگشت و البته پس از چندی درگیری‌های بارزانی با قاسم و دولت‌های بعدی استمرار یافت. با قدرت گرفتن بعضی‌ها در عراق روابط بارزانی با دولت شاهنشاهی ایران تقویت شد و تاقراداد ۱۹۷۵ ایران و عراق این روابط در ابعاد مختلف سیاسی و نظامی گسترش یافت. ملامصطفی در این دوران با کنار زدن رقبای خود به رهبر بلا منازع این حزب با ساختار عشیره‌ای تبدیل شد.

در دهه شصت میلادی به تدریج در صفوف حزب دموکرات شکافی ایجاد شد و ابراهیم احمد (پدرزن جلال طالبانی) و تعدادی دیگر از اعضای کمونیست حزب دموکرات همچون

ارتش عراق جنگیدند.

با آغاز جنگ اول خلیج فارس و اشغال کویت توسط عراق و سپس حمله نیروهای ائتلاف به رهبری آمریکا، کردستان عراق مرحله تازه‌ای از تاریخ خود را شروع کرد. با اعلام مدار ۳۶ درجه پرواز ممنوع، کنترل شمال عراق از دست نیروهای نظامی عراق خارج و دو گروه اتحادیه میهنی و حزب دموکرات کردستان عراق کنترل سه استان سلیمانیه، اربیل و دهوک را در دست گرفتند. در تاریخ ۱۹ می ۱۹۹۲ نخستین انتخابات برای تعیین نمایندگان مجلس کردستان عراق و انتخاب رئیس اقلیم کردستان برگزار شد. هر چند در نتیجه این انتخابات تقریباً هر دو گروه اتحادیه میهنی و حزب دموکرات، سهمی برابر از آرای مردم را به دست آوردند اما با وجود تقسیم پست‌های سیاسی میان دو حزب و سپس تقسیم کردستان عراق به دو

بخش تحت کنترل بارزانی و طالبانی، این وضعیت نتوانست موجب شود تا رقابت‌های دیرین این دو حزب به فراموشی سپرده شود. درگیری‌های مستمر این دو حزب حتی در خیابان‌های اربیل و سلیمانیه تلفات بی‌شماری در بر داشت. برخی تحلیلگران تلفات وارده بر دو حزب و مردم منطقه را در جریان درگیری‌های دو دهه احزاب کرد مستقر در شمال عراق افزون بر بیست هزار کشته ارزیابی می‌کنند.

در سال ۱۹۹۶ ابتدا اربیل به تصرف نیروهای طالبانی درآمد و پس از نزدیکی بارزانی به صدام و همراهی ارتش عراق نه تنها اربیل از نیروهای طالبانی باز پس گرفته شد، بلکه سلیمانیه نیز به تصرف بارزانی درآمد. طالبانی به همراه نیروهایش یاده‌ها هزار آواره به ایران پناهنده شد و پس از مدتی و بنا بر گزارش برخی رسانه‌ها با کمک نیروهای ایران توانست به سلیمانیه بازگردد و نیروهای بارزانی را به سمت اربیل عقب راند. بدین ترتیب در ۱۴ سال اخیر استان سلیمانیه در کنترل اتحادیه میهنی، و استان‌های دهوک و اربیل در کنترل نیروهای بارزانی قرار داشته است.

هر چند تجربه پارلمان اول در شمال عراق به دلیل درگیری‌ها و رقابت اتحادیه میهنی و حزب دموکرات چندان رضایت‌بخش نبود، اما برکناری صدام حسین از آریکه قدرت و استقرار نیروهای امریکایی در منطقه موجب شد تا دور دوم انتخابات پس از ۱۳ سال در مناطق کردنشین شمال عراق دوباره برگزار شود. دوره دوم پارلمان کردستان عراق در ۳۰ ژانویه ۲۰۰۵ برگزار شد و پارلمان کردستان در ژوئن ۲۰۰۵ تشکیل شد. در این مرحله طالبانی و بارزانی به منظور جلوگیری از وقوع جنگ و درگیری داخلی تصمیم گرفتند به مدت ۱۰ سال به صورت مشترک وارد عرصه‌های انتخاباتی شوند و بر این اساس ائتلاف کردستان واحد، برای مشارکت در انتخابات پارلمانی عراق و کردستان شکل گرفت.

دوره دوم انتخابات پارلمان کردستان عراق، شاهد کاهش کرسی‌های دو حزب حاکم بود و اتحاد اسلامی کردستان به رهبری صلاح‌الدین محمد بهاء‌الدین توانست ۹ کرسی از ۱۱۱ کرسی پارلمان را تصاحب کند. حکومت برآمده از پارلمان دوم اقلیم حکومتی ائتلافی بود و تمام احزاب و گروه‌های سیاسی مهم از وزرای حکومت سهم داشتند، اما در نهایت وزارتخانه‌های مهم هنوز در اختیار احزاب حاکم بود. در این مرحله با توافق میسان دو حزب، مسعود بارزانی

نوشیروان مصطفی اظهار داشت ما معتقدیم جامعه کرد، پس از یک ثبات‌سازی سیاسی، هم‌اکنون به اصلاحات فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی نیازمند است و هدف خود را مبارزه با فساد، رانت‌خواری و حیف و میل درآمدها از سوی دو حزب حاکم و نیز تلاش برای تحقق حقوق دموکراتیک مردم اعلام کرده است

جلال طالبانی راه خود را از حزب جدا کردند. به دنبال قرارداد ۱۹۷۵، طالبانی فرصت را برای تشکیل اتحادیه میهنی کردستان عراق مهیا دید و با تأسیس این حزب رقابت‌های حزب دموکرات و اتحادیه میهنی در کردستان عراق به عنوان بخشی انکارناپذیر از مسائل سیاسی شمال عراق نمایان شد. با پیروزی انقلاب ایران حزب دموکرات کردستان عراق به حمایت از دولت ایران پرداخت و این حمایت تاجایی پیش رفت که بارزانی هادر برابر احزاب کرد ایرانی به جنگ برخاسته و طرف نیروهای دولتی ایران را گرفتند. طالبانی اما با حزبی از نیروهای مسلح چپ ایران و نیز احزاب کرد ایرانی حمایت کرد. با وقوع جنگ ایران و عراق بارزانی‌ها و سپس طالبانی تا پایان جنگ در کنار نیروهای ایرانی با نیروهای

رئیس منطقه کردستان و جلال طالبانی به عنوان نماینده کرد هار رئیس جمهور عراق شد. نیچروان بارزانی از حزب دموکرات به عنوان نخست وزیر منطقه کردستان و عدنان مفتی از اتحادیه میهنی نیز به ریاست پارلمان انتخاب شد.

در دوره بعدی انتخابات کردستان عراق (تابستان ۲۰۰۹) رویداد شگفت انگیز نوینی توجه تحلیلگران را به شمال عراق معطوف کرد. شکل گیری ائتلافی از اصلاح طلبان و ناراضیان کرد در شمال عراق - آن هم از میان رهبران و پیشگامان و مبارزان سیاسی کرد - توانست در حوزه مدنی تر و دانشگاهی تر کردستان عراق یعنی سلیمانیه شور و شوقی برانگیزاند، این رویداد تا انتخابات بعدی یعنی انتخابات ۲۰۱۰ برای انتخاب نمایندگان مجلس عراق استمرار یافت. شرکت جریان های مهم سیاسی فعال در کردستان عراق همچون دو حزب قدرتمند اتحادیه میهنی به رهبری جلال طالبانی و حزب دموکرات کردستان به رهبری مسعود بارزانی و احزاب کوچکتری مانند دو حزب عمده اسلامی کردستان عراق به نام های اتحاد اسلامی کردستان به رهبری صلاح الدین محمد بهاء الدین و جماعت اسلامی به رهبری علی بایر و نیز فهرست سوسیالیست ها و چپ ها هم با دو جریان به نام حزب سوسیالیست دموکرات کردستان عراق به رهبری محمد حاجی محمود و حزب زحمتکشان کردستان عراق به رهبری قادر عزیز و در نهایت تشکیل ائتلاف گوران یا تغییر نشان داد کردستان عراق در حال تجربه نوینی است. ائتلاف گوران دربرگیرنده طیف وسیعی از جریان ها با ایدئولوژی گوناگون و نیز سوابق سیاسی مختلفی است که می توان برای آن، عنوان جبهه رابرگزید؛ جبهه متکثر در برابر اتحاد حزب دموکرات کردستان عراق و اتحادیه میهنی کردستان عراق یعنی حاکمان بلامنزاع شمال عراق.

در انتخابات پارلمانی و ریاست اقلیم کردستان عراق در ژوئیه ۲۰۰۹ که در استان سلیمانیه، اربیل و دهوک برگزار شد، ۲/۵ میلیون نفر واجد شرایط رأی دادن بودند و نرخ مشارکت نیز ۷۸/۵ درصد بود. در انتخابات پارلمانی ۱۱۱ کرسی مورد رقابت بود که ۱۱ کرسی به اقلیت ها تعلق داشت. در این انتخابات ۳۸ تشکل و حزب برای شرکت در انتخابات ثبت نام کردند. همه تشکل ها به شرط داشتن ۳ کاندیدای می توانستند در انتخابات مشارکت کنند و همچنین باید حضور ۳ درصد

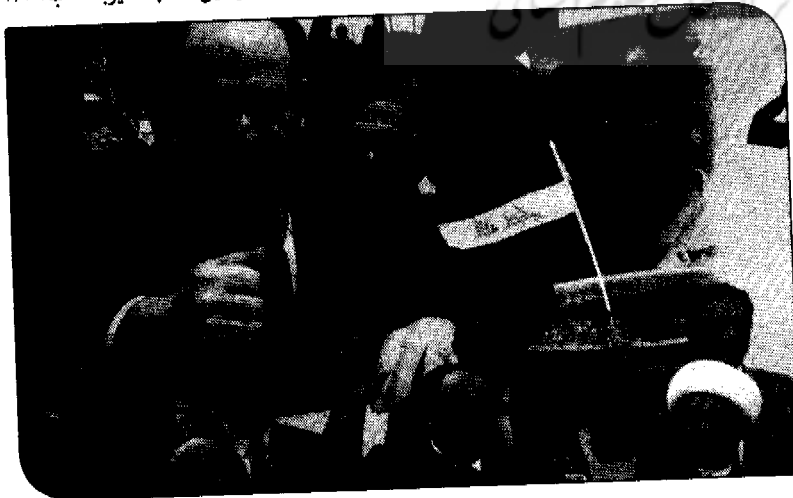
اگر بارزانی و طالبانی پیام تغییرات در آرای مردم را به روشنی درک و تحلیل کرده باشند می توان امیدوار بود کردستان عراق به سوی تعمیق مردم سالاری و حل و فصل مشکلات موجود گام بردارد، اما در صورتی که منافع عشیره ای یا حزبی مانع از این واقع بینی شود باید منتظر بود تا این تغییرات، سمت و سوی تازه ای بیابدمی توان چند گزینه را پیش رو دید؛ افزایش حیطه نفوذ گوران، افزایش نفوذ اسلام گرایان و بنیادگرایی، افزایش نفوذ حزب کارگران کردستان ترکیه یا پکک و یا افزایش امید به احزاب مستقر در بغداد و باز شدن پای احزاب فرامنطقه ای در شمال عراق

زنان را در پارلمان رعایت می کردند. در انتخابات ۲۰۰۹، حدود ۵۰۰ نفر برای کرسی های پارلمان و ۴ نفر برای ریاست اقلیم رقابت کردند. بر اساس نتایج انتخابات پارلمانی این منطقه، فهرست کردستانی به ریاست برهم صالح (متشکل از حزب دموکرات و اتحاد میهنی) ۵۷/۳۴ درصد آرا، فهرست تغییر به ریاست نوشیروان مصطفی ۲۳/۷۵ درصد آرا، فهرست خدمتگزار و اصلاحات به ریاست صلاح الدین محمد بهاء الدین ۱۲/۸ درصد آرا

و فهرست جنبش اسلامی ۱/۴۵ درصد آرا این انتخابات را به خود اختصاص داده اند. فهرست کردستان با کسب یک میلیون و ۷۶۳ هزار و ۷۰ رأی، ۵۹ کرسی از جمع ۱۱۱ کرسی پارلمان را به دست آورد. فهرست تغییر با ۴۴۵ هزار و ۲۴ رأی، ۲۵ کرسی و فهرست اصلاح و خدمات با ۲۴۸ هزار و ۴۲ رأی، ۱۳ کرسی، فهرست جنبش اسلامی کردستان با ۲۷ هزار و ۱۴۲ رأی، دو کرسی و فهرست آزادی و مساوات با ۱۵ هزار و ۲۸ رأی، یک کرسی به دست آوردند.

در انتخابات برای انتخاب ریاست اقلیم کردستان عراق هم نتایج نشان از تغییر تدریجی اوضاع به زیان بارزانی و طالبانی داشت. در انتخابات ریاست منطقه کردستان به ترتیب، مسعود بارزانی، کمال میراودی ۴۶۰ هزار و ۳۲۳ رأی، هلو ابراهیم احمد ۶۳ هزار و ۳۷۷ رأی، احمد محمدرَسُول ۱۸ هزار و ۸۹۰ رأی و حسین کمیانی ۱۰ هزار و ۶۶۵ رأی به دست آوردند.

در انتخاباتی که بیست و پنجم ژوئیه گذشته در کردستان عراق برگزار شد ۷۸/۵ درصد واجدین شرایط شرکت کردند. از ۲ و نیم میلیون واجد رأی، مسعود حدود نیمی از آرای واجدین رأی یعنی یک میلیون و ۲۶۶ هزار و ۳۹۷ رأی را به دست آورد. بدون احتساب آرای واجدین شرایطی که رأی ندادند و با احتساب درصد رأی از کل آرای مأخوذه، مسعود بارزانی با کسب ۶۹/۵۷ درصد آرا توانست بار دیگر ریاست منطقه کردستان عراق را از آن خود کند. کمال میراودی، دیگر کاندیدای ریاست منطقه کردستان عراق با کسب ۲۵/۳۲ درصد آرا در رتبه دوم و هلو ابراهیم احمد (برادر همسر جلال طالبانی)، دیگر نامزد این انتخابات نیز با کسب ۳/۴۹

درصد در رتبه سوم قرار گرفت.

در انتخابات اخیر که برای انتخاب نمایندگان در مجلس عراق برگزار شد نیز این نتایج اخذ شده است: در انتخابات پارلمانی، ائتلاف کردستان ۴۳ کرسی، تغییر ۸ کرسی، یک کرسی و ۴ کرسی و کومه ۲ کرسی، که جمعاً ۵۷ کرسی می شود، را از آن خود کردند و افزون بر آن در کردستان شبکه (اقلیتی ایرانی نبار با آموزه های نزدیک به اهل حق و زبان اورامی)، آشوری و ترکمن نیز وجود دارد که با احتساب آنها، تعداد کرسی های اقلیم کردستان عراق در بغداد ۶۲ کرسی می شود.

ائتلاف هم پیمانی، فهرست گوران، وحدت اسلامی و جمعیت اسلامی به ترتیب زیر توانستند در شهرهای کردستان کرسی های پارلمان را تصاحب کنند:

در کرکوک هم پیمانی ۶ کرسی، ائتلاف العراقیه نیز توانست ۶ کرسی را در کرکوک به خود اختصاص دهد.

در نینوا هم پیمانی ۸ کرسی (استان نینوا: کل کرسی ها ۳۱ کرسی)، ائتلاف ملی عراق یک کرسی / فهرست العراقیه: بیست کرسی / جبهه التوافق عراق: یک کرسی / ائتلاف وحدت عراق: یک کرسی / ائتلاف کردستان هشت کرسی.

در سلیمانیه هم پیمانی ۸ کرسی، گوران ۶ کرسی، وحدت اسلامی (یکگرتو) ۲ کرسی و جمعیت اسلامی (کومه) ۱ کرسی.

در هولیر هم پیمانی ۱۰ کرسی، گوران ۲ کرسی، وحدت اسلامی (یکگرتو) ۱ کرسی و جمعیت اسلامی (کومه) نیز ۱ کرسی.

در دهوک هم پیمانی ۹ کرسی، وحدت اسلامی (یکگرتو) ۱ کرسی.

در دیاله هم پیمانی ۱ کرسی (کل کرسی ها: ۱۳ کرسی) ائتلاف ملی عراق: ۳ کرسی / فهرست العراقیه: هشت کرسی / ائتلاف دولت قانون: یک کرسی / ائتلاف کردستان: یک کرسی.

در کمتر از یکسال، دو انتخابات در شمال عراق برگزار می شود؛ اولی برای مجلس محلی و منطقه ای و دومی برای تعیین نمایندگان مردم عراق در مجلس ملی و از این طریق انتخاب رئیس جمهور، نخست وزیر و رئیس مجلس و دیگر مقام های سیاسی. در هر دوی این انتخابات ها شاهد بودیم که اقتدار سنتی اتحادیه میهنی و حزب دموکرات در شمال عراق با چالش هایی روبه رو شده است. در هر دوی این انتخابات جریان تازه رویدادهای به نام گوران یا تغییر، توانست آرای

زیادی را به خود اختصاص دهد. این جریان توسط نوشیروان مصطفی امین معاون سابق جلال طالبانی و از مسئولان و پایه گذاران اتحادیه میهنی بنیان گذاشته شد. نام نوشیروان مصطفی با نام سلیمانیه عجین شده است. وی اولین شخصیتی بود که در ۱۹۹۱ و پس از خروج نیروهای ارتش عراق به سلیمانیه وارد شد. در سال ۲۰۰۶ نوشیروان مصطفی از اتحادیه میهنی جدا شد و در انتخابات گذشته ائتلاف گوران را پایه گذاری کرد. برخی معتقدند اختلافات اخیر با مسئله بیماری و کهرولت طالبانی و مسئله تعیین جانشین وی در اتحادیه میهنی بی ارتباط نباشد. گفته می شود نظر طالبانی برای انتخاب برهم صالح به عنوان دبیر کل جدید اتحادیه میهنی در نگرانی کسرت رسول و نوشیروان مصطفی بی تأثیر نباشد، زیرا این دو خود را دارای سوابق مبارزاتی بیشتری نسبت به برهم صالح می دانند. گروهی دیگر نیز بر این باورند که نوشیروان مصطفی نه نیرویی از اپوزیسیون، بلکه نیرویی از درون بافت سیاسی موجود شمال عراق است که تنها به برخی

برای رهبران احزاب کردی در شمال عراق بازسازی اعتماد مردم از راه مبارزه با فساد، پایبندی به قوانین و شفافیت در برنامه های سیاسی و اقتصادی، گسترش رابطه با دولت مرکزی عراق و نیز تعمیق روابط با کشورهای همسایه می تواند زمینه ساز حل و فصل دموکراتیک مسائل جاری باشد. دولت اقلیم از سویی شاید ناچار شود در یک دوره زمانی نسبت و برنامه خود را درباره استقرار پکک در حوزه تحت کنترل اقلیم روشن سازد تا از این رهگذر ضمن تعیین تکلیف با یک رقیب نیرومند به جلب اعتماد همسایه ها بپردازد. این امر از سوی دیگر می تواند موجب وارد شدن لطمه به اعتبار دولت اقلیم در شمال عراق شود

از رویه های موجود حاکم بر منطقه اعتراض دارد. او اصلاح طلبی است که در پی رفع پاره ای از مسائل جاری و نه دگرگونی اساسی مناسبات سیاسی در شمال عراق است.

پیش از آنکه به نتایج انتخابات و تأثیرات منطقه ای و ملی آن در عراق بپردازیم بهتر است نگاهی به مسائل عمده ای که دولت اقلیم به رهبری بارزانی و با مشارکت اتحادیه میهنی با آن روبه روست بیفکنیم. اختلاف های متعدد با دولت در بغداد در مورد اجرای ماده ۱۴۰ قانون اساسی درباره سر نوشت شهر مهم و نفتی کرکوک و مالکیت بر سر ۱۶ منطقه دیگر از جمله بخش هایی از استان های دیاله، نینوا و صلاح الدین؛ سهم شمال عراق از درآمدهای کشور و اختصاص ۱۷ درصد از درآمدهای عراق به دولت اقلیم، اکتشاف نفت و استخراج آن در شمال عراق و درآمدهای آن و نیز حضور متخصصان و کارشناسان و شرکت های نفتی غربی در این خصوص در شمال عراق، درآمدهای بازرگانی و مبادلات مرزی با ایران و ترکیه که از شمال عراق صورت می گیرد، عدم توافق درباره چگونگی پیوستن نیروهای پیشمرگه به ارتش ملی عراق و مسائل با اهمیت از این دست، مشکلاتی است که دولت اقلیم در خصوص تنظیم نوع رابطه با دولت مرکزی با آن دست به گریبان هستند. در سطح محلی نیز دولت اقلیم با مسائل گوناگونی روبه روست.

از نظر منتقدینی همچون گوران، گسترش فقر، بیکاری، فساد، بی توجهی به مناطق محروم و شهرهای کوچک و روستاها در خصوص مدرسه سازی، تأسیس مراکز بهداشتی و درمانی، راهسازی، ضعف زیرساخت های اقتصادی و صنعتی، رقابت جریان های سیاسی کردستان همچون اتحادیه میهنی و حزب دموکرات و گروه های کوچکتر و بویژه رشد محدود گروه های بنیادگرای مذهبی در منطقه، از مواردی است که می توان بر آن پای فشرده. انتصاب خویشاوندان در پست های مهم نیز یکی از مهمترین انتقادات است. انتصاب قیاد، فرزند طالبانی به عنوان نماینده در امریکا، انتصاب فرزند مسعود بارزانی به عنوان مسئول اداره امنیت و اطلاعات - که گفته می شود سازمان عفو بین الملل او را به جرم شکنجه محکوم کرده است - از نمونه های این انتصابات ذکر می شود. همچنین حمله به رسانه های آزاد و گاه تهدید روزنامه نگاران و نویسندگان مستقل و در مواردی شکنجه یا کشته شدن برخی از

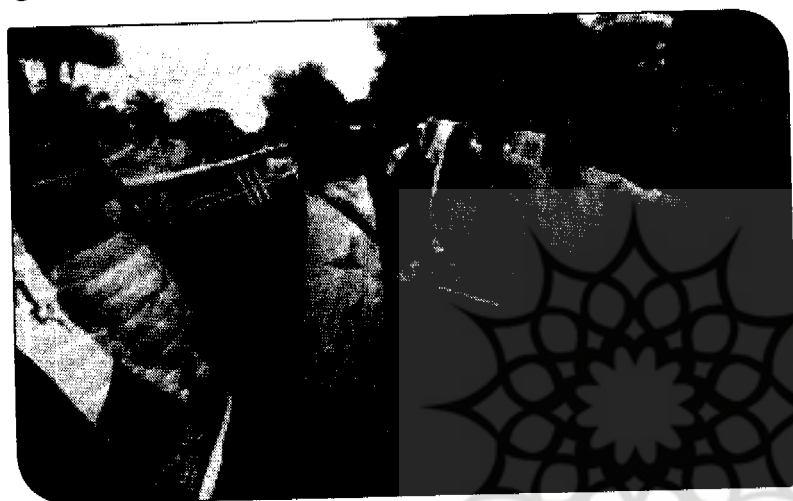
روزنامه‌نگاران مستقل به عوامل دولت اقلیم بویژه در اربیل نسبت داده می‌شود. اعتراض اخیر گروهی از روزنامه‌نگاران و نویسندگان کردستانی به کشته شدن عثمان سردشت که به تازگی به طرز مشکوکی ربوده و کشته شد، نمونه‌ای از این مسائل است. منتقدان می‌گویند عوامل بالای دولت اقلیم از بودجه حکومت کردستان به عنوان بودجه سری و مخفی در اختیار خود سودجویی می‌کند که نمونه بارز آن شرکت یکی از نزدیکان مقامات در مزایده یکی از شرکت‌های مخابراتی موبایل اروپاست. این منتقدان ادعا می‌کنند چون نهاد بازرسی قوی و نظارت حکومت مرکزی عراق هم در این زمینه وجود ندارد، این مسئله همچنان باقی خواهد ماند. از نظر این منتقدان از بودجه ۱۰ میلیارد دلاری در اختیار دولت اقلیم، تنها ۳۰ درصد صرف کارهای عمرانی و ۷۰ درصد بودجه صرف پرداخت حقوق کارکنان و کارمندان شده است. با توجه به عدم حسابرسی شفاف، درباره دیگر درآمدهای نامعلوم دولت اقلیم نمی‌توان چیزی گفت.

همچنین منتقدین به تداوم تمرکز قدرت در دست دو حزب حاکم، ایجاد ۴۴ وزارت و تقسیم وزارتخانه‌ها و پست‌ها بر اساس توافقات حزبی و گروهی، و عدم توجه به کارآمدی، حجم بزرگ دولت و وجود حدود یک میلیون و دویست هزار حقوق‌بگیر در اقلیم کردستان، از جمله با مشاغل صوری، اشاره می‌کنند. شمار زیاد کارمندان دولتی، نشان می‌دهد تقریباً تمام خانواده‌های اقلیم کردستان دارای یک نفر کارمند حکومت اقلیم است. یکی از منتقدین در مثالی طنزگونه می‌گوید دولت چین با یک میلیارد و نیم جمعیت، ۲۰ وزیر دارد، اما دولت اقلیم ۴۴ وزیر دارد، از این تعداد ۹ نفر وزیر مشاور هستند که هیچ وزارتخانه‌ای را راهبری و مدیریت نمی‌کنند. این فریه‌سازی قواره دولت آشازنیانبار خود در نا کارآمدتر کردن حکومت اقلیم را بر جای می‌گذارد. این منتقدان می‌گویند حتی برخی حقوق‌بگیران نمی‌دانند کارمند چه سازمان یا اداره‌ای هستند.

از نظر این دسته از منتقدان حزب سلالاری و مداخله حزب در حکومت، در تضعیف حکومت تأثیر زیادی داشته است. در بغداد هیئت دولت هر هفته تشکیل جلسه می‌دهد، اما در حکومت منطقه کردستان گاه تشکیل جلسات هیئت دولت به دو ماه می‌رسد و این به آن معناست که وزرا به هیچ عنوان در تصمیم‌گیری‌های استراتژیک سیاسی، حتی همان‌هایی که وابسته به حزب هستند، دخالت

ندارند و این تیم‌های خاص دو حزب هستند که تصمیم‌گیری می‌کنند. منتقدان همچنین مدعی‌اند شفافیت از همه مسائل از جمله قرارداد های نفتی رخت بر بسته. بر اساس قانون، همه قراردادهای نفتی که با کشورهای خارجی منعقد می‌شود باید در پارلمان مطرح و تصویب شود. تاکنون این قرارداد های نفتی نه تنها در پارلمان عراق، بلکه در پارلمان کردستان عراق نیز مطرح نشده و برای مردم شفاف‌سازی صورت نگرفته است. همه دستگاه‌های نظامی، اطلاعاتی و امنیتی منطقه کردستان زیر نظر احزاب هستند. در قانون اساسی عراق پیشمرگ‌ها را به عنوان گارد منطقه به شمار

ندارند و این تیم‌های خاص دو حزب هستند که تصمیم‌گیری می‌کنند. منتقدان همچنین مدعی‌اند شفافیت از همه مسائل از جمله قرارداد های نفتی رخت بر بسته. بر اساس قانون، همه قراردادهای نفتی که با کشورهای خارجی منعقد می‌شود باید در پارلمان مطرح و تصویب شود. تاکنون این قرارداد های نفتی نه تنها در پارلمان عراق، بلکه در پارلمان کردستان عراق نیز مطرح نشده و برای مردم شفاف‌سازی صورت نگرفته است. همه دستگاه‌های نظامی، اطلاعاتی و امنیتی منطقه کردستان زیر نظر احزاب هستند. در قانون اساسی عراق پیشمرگ‌ها را به عنوان گارد منطقه به شمار

هم اکنون به بقای بارزانی اشاره دارد. در برابر این انتقادات مسئولان دولت اقلیم فهرست گوران را به نادیده گرفتن مبارزات چند دهه پیشمرگان و کشته‌شدگان و دستاوردهای آنان متهم می‌کنند. آنان می‌گویند اگر در کردستان آزادی وجود ندارد چگونه فهرست گوران می‌تواند آزادانه هر چه می‌خواهد بگوید. نوشیروان مصطفی با حرکتی حساب شده به صحنه مبارزات پارلمانی وارد و با ارائه شعار تغییر و مبارزه با فساد موجی نو در شمال عراق ایجاد کرد. او اظهار داشت ما معتقدیم جامعه کرد، پس از یک ثبات‌سازی سیاسی،

می‌آیند، ولی واقعیت این است که پیشمرگ‌ها وابسته به دو حزب هستند، پیشمرگ‌های وابسته به اتحادیه میهنی کردستان عراق و وابسته به حزب دموکرات کردستان عراق. منتقدان می‌گویند یکی از درخواست‌های ما این است که نیروهای پیشمرگ باید یک نیروی وطنی میهنی باشند تا حزبی‌کمانیکه هنوز رقابت میان اتحادیه میهنی و حزب دموکرات کردستان عراق به صورت پنهان وجود دارد و هر حزبی می‌کوشد حیطه اقتدار خود را نگه داشته و حتی در صورت امکان گسترش دهد. از نظر منتقدان، قوه قضاییه نسبت به احزاب حاکم هیچ گونه قدرتی برای اعمال عدالت ندارد.

در خصوص قانون اساسی کردها نیز باید گفت که این قانون ۱۷ سال است مسکوت مانده و به تازگی به طور شتابزده به تأیید رسیده است. نوشیروان مصطفی امین، محتوای قانون کردستان را پوچ خواند و به شدت به نقد آن پرداخت و خاطر نشان کرد که در دادگاه فدرال در بغداد علیه آن شکایت خواهد کرد، زیرا این قانون

در چند سال گذشته شواهد و علایمی نشان می‌داد که استمرار وضع موجود ممکن است در آینده پیامدهایی داشته باشد. اعتراض گسترده مردم حلبچه در سالروز یادمان شهدای بمباران شیمیایی حلبچه در سال ۲۰۰۶ به حضور نیروها و

مقامات دولتی که به کشته و مجروح شدن گروهی انجامید و نیز اعتراض های کارگران در سلیمانیه و چند شهر دیگر که بنا بر برخی آمارها بیش از ده کشته بر جای گذارد، نشانه هایی از این نارضایتی ها بود. در آن هنگام مسعود بارزانی هشدار داد که ممکن است حماس دیگری در کردستان عراق متولد شود.

از نظر روابط با همسایگان و دولت های خارجی نیز دولت اقلیم با مشکلاتی روبه روست، فشار ترکیه و ایران بر بارزانی و طالبانی برای محدود کردن فعالیت پ ک ک در قندیل (سلسله کوه های بین مرز ایران، عراق و ترکیه که محل استقرار پ ک ک است) از جمله این مسائل است. در سال های گذشته این فشارها به چند نوبت حمله و درگیری این احزاب در شمال عراق با پ ک ک که منجر شده بود. حملات گاه و بی گاه هوایی و زمینی ارتش ترکیه و گلوله باران منطقه توسط نیروهای ایرانی بخشی از نتایج وضعیت گفته شده است، البته رابطه دولت ایران با دولت اقلیم و احزاب حاکم بر شمال عراق به صورت گرم و دوستانه ای در حال گذر است.

آیا چنین وضعیت سیاسی، اقتصادی و فرهنگی بر انتخابات و آرای دو حزب حاکم بی تأثیر است؟

گوران در چنین فضایی اعلام موجودیت کرد. هر چند بنا بر ادعای مسئولان ائتلاف گوران، محدودیت های زیادی برای فعالیت این ائتلاف در کردستان و بویژه در اربیل و حوزه تحت کنترل بارزانی پیش آمد و گاه با برخورد و درگیری و بازداشت نیز روبه رو بود و حتی از سوی گوران نتایج انتخابات با تردید روبه رو شد، اما نتایج آماری انتخابات نشان می دهد با همین تضیقات و محدودیت ها بخشی گسترده از جامعه کردستان عراق خواهان اصلاحات اساسی در مناسبات اقتصادی، سیاسی و اجتماعی کردستان است، البته آمارهای انتخابات اخیر دارای نکات تحلیلی بسیاری است. در بخش های پیشین گفته شد که کرکوک و بخش هایی از دیاله، نینوا و صلاح الدین مورد ادعای دولت اقلیم است. در این انتخابات اخیر مجموعه جریان های کردی در این مناطق آرای قابل قبولی به دست نیاوردند. در استان دیاله از مجموع ۱۳ کرسی تنها ۱ کرسی سهم ائتلاف هم پیمانی کردستان و ۸ کرسی به العراقیه رسید. در استان نینوا از کل ۳۱ کرسی، ائتلاف العراقیه ۲۰ کرسی به دست آورد و سهم هم پیمانی

۸ کرسی بود. در استان صلاح الدین نیز از مجموع ۱۲ کرسی در حالی که العراقیه ۸ کرسی را به خود اختصاص داد. کردها هیچ کرسی به دست نیاوردند. در کرکوک نیز ۶ کرسی به العراقیه و ۶ کرسی به ائتلاف هم پیمانی رسید. این آمار نشان می دهد در مجموع در مناطق استراتژیک، وضعیت کردها چندان مطلوب نبود. ضمن آنکه ائتلاف برخی گروه های کرد شیعه مذهب یا همان فیلی ها با احزاب مستقر در بغداد هم نشانی دیگر از تحولات تازه عراق است.

همچنین در انتخابات پارلمان منطقه کردستان و در سه استان تحت کنترل دولت اقلیم، سهم ۲۵ درصدی گروه تغییر و سهم دیگر ائتلاف ها موجب شد تا اقلیت قدرتمندی از احزاب رقیب بارزانی و طالبانی در مجلس منطقه ای شکل گیرد. در انتخاب رئیس اقلیم نیز بارزانی به سختی توانست رأی بیش از نیمی از واجدین رأی گرد را به دست آورد. اگر بارزانی و طالبانی پیام تغییرات در آرای مردم را به روشنی درک و تحلیل کرده باشند می توان امیدوار بود کردستان عراق به سوی تعمیق مردم سالاری و حل و فصل مشکلات موجود گام بردارد، اما در صورتی که منافع عشیره ای یا حزبی مانع از این واقع بینی شود باید منتظر بود تا این تغییرات، سمت و سوی تازه ای بیابد؛ سمت و سویی که در پی آن با قول اقتدار اتحادیه میهنی و حزب دموکرات کردستان عراق موجب شکل گیری فضای نوینی در شمال عراق می شود. در این بستر می توان چند گزینه را پیش رو دید؛ افزایش حیطه نفوذ گوران، افزایش نفوذ اسلام گرایان و بنیادگرایان، افزایش نفوذ حزب کارگران کردستان ترکیه یا پ ک ک و یا افزایش امید به احزاب مستقر در بغداد و باز شدن پای احزاب فرامنطقه ای در شمال عراق. اگر در آینده نزدیک نیروهای امریکایی عراق را ترک کنند حتی ممکن است بار دیگر آتش تفرقه میان نیروهای اتحادیه میهنی و حزب دموکرات کردستان عراق شعله ور شود. فقدان احتمالی یکی از رهبران دو جریان در آینده نزدیک ممکن است بر ابعاد این رقابت بیفزاید، کما اینکه ممکن است انشعاب های تازه ای در دل نیروهای موجود سر بر آورد. هیچ یک از احتمالات فوق نمی تواند خوشایند اتحادیه یا حزب دموکرات باشد، بنابراین برای هر یک از این احتمالات و دیگر احتمالات در خصوص مسائل شمال عراق باید چاره ای دموکراتیک اندیشیده شود.

تحولات حوزه پیرامونی شمال عراق چون شکل گیری جنبش بازگشت به قانون اساسی موسم به سبز در ایران و نیز تعمیق اقتدار اسلام گرایان دموکرات در ترکیه هم بر شمال عراق بی تأثیر نیست. بیش از نیمی از مردم کرد شمال عراق به فارسی تسلط دارند و اخبار ایران را تعقیب می کنند. شاید بتوان جریان تغییر در کردستان عراق را از این نگاه تحت تأثیر اصلاحات و بعدها جنبش سبز دانست. استفاده از نماد آبی، روی آوردن به شعارهای سال های مبارزه، ادعای نیروهای درونی احزاب و سیستم موجود برای رهبری اصلاحات و مسائلی از این دست می تواند نشانی از این تأثیرات تعبیر شود.

برای رهبران احزاب کردی در شمال عراق بازسازی اعتماد مردم از راه مبارزه با فساد، پایبندی به قوانین و شفافیت در برنامه های سیاسی و اقتصادی، گسترش رابطه با دولت مرکزی عراق و نیز تعمیق روابط با کشورهای همسایه می تواند زمینه ساز حل و فصل دموکراتیک مسائل جاری باشد. دولت اقلیم از سویی شاید ناچار شود در یک دوره زمانی نسبت و برنامه خود را درباره استقرار پ ک ک در حوزه تحت کنترل اقلیم روشن سازد تا از این رهگذر ضمن تعیین تکلیف با یک رقیب نیرومند به جلب اعتماد همسایه ها بپردازد. این امر از سویی دیگر می تواند موجب وارد شدن لطمه به اعتبار دولت اقلیم در شمال عراق شود. همچنین عزم مبارزه با فساد و یا خوشاوند سالاری نیز ممکن است موجب شکل گیری اعتراض هایی در لایه های قدیمی تر و قدرتمند تر احزاب شود و تنش هایی بیافریند، هر چند همزمان استقبال گروه های فرودست و مردم عادی را در پیش خواهد داشت.

در نتیجه دولت اقلیم در معرض آزمونی سخت و پیچیده قرار گرفته که فائق آمدن بر آن بوه مشکلات موجود را دشوار کرده است. همراهی مردم کرد در شمال عراق با برنامه های آینده بارزانی و طالبانی، مشروط بر همراهی آنان با مطالبات مردمی و درک واقع بینانه از شرایطی است که با آن دست به گریبان هستند؛ امری که تحقق آن با پیچیدگی ها و موانع ساختاری بسیاری روبه روست.

پی نوشت:

۱- که به گفت و گوی چشم انداز ایران، شماره ۶۱، لطف الله میشی، با عنوان در عراق چه می گذرد.